

UYUŞTURUCU MADDE SUÇLARINDA BAZI SOSYAL FAKTÖRLER

TÜLİN İÇLİ *

GİRİŞ VE AMAÇ

Çağımızda giderek artan boyutlarda özellikle genç kesimde gözlenen uyuşturucu madde kullanımı ve bağımlılığı konusundaki sosyolojik teoriler genel suç teorilerine paralel olarak iki kısımda toplanabilir. Bunlardan ilki, kişileri uyuşturucu madde kullanmaya iten nedenlerle diğeri de kişilerin uyuşturucu kullanmalarını engelleyici tedbirlerle ilgilidir. Aslında bu iki kısım birbirleriyle yakından ilişkili olup, beraber incelenmelidir.

Hangi eğitim düzeyinde, hangi yaşlarda ve hangi sosyo - ekonomik şartlarda kişilerin neden uyuşturucu kullanmaya başladıkları sorularının cevaplanmaya çalışılması bize göre bu tür bir çalışmanın önde gelen amaçlarından biri olmalıdır.

Kişileri uyuşturucuya iten nedenler genelde toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak farklılıklar göstermekle birlikte, bu konudaki çalışmaların ortak sonucu, diğer suç türlerinde olduğu gibi uyuşturucuya ilişkin suçların da tek faktörle açıklanamayacağıdır. Davranış ancak bir çok faktörün bir bileşkesi olarak açıklanabilir.

Ülkemizde bu konuda yapılan sosyolojik çalışmaların azlığı uyuşturucu kullanımı ve bağımlılığının Türkiye'deki durumu ile ilgili bir teori geliştirmeyi güçleştirmektedir.

(*) Dr., H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Uyuşturucuya ilişkin suçların, özellikle kullanımı ve bağımlılığının toplumun belli kesiminde sınırlı kalmayıp, giderek farklı kesimlerde ortaya çıkması, bu farklı grupların uyuşturucu kullanma nedenlerinin çeşitliliği meseleyi daha da karmaşık hale getirmektedir.

Uyuşturucuya ilişkin suçlarda, madde kullanan kişi genellikle kısa sürede satıcı pozisyonuna geçmektedir. Bu husus kullanan ile küçük çapta madde alıp satanların birlikte incelenmesini gerektirmektedir. Uyuşturucu suçlarının başlıbaşına toplumun genel sağlık ve düzenini bozucu nitelikleri taşıması yanında, genelde bir çok adi suça geçişte basamak teşkil etmesi bu suça iten faktörlerin araştırılmasındaki önemi büyük ölçüde vurgulamaktadır. Genel olarak saldırgan tabiatlı olmamakla birlikte, uyuşturucu bağımlıları maddeyi elde edebilmek için özellikle fahişelik, hırsızlık, adam öldürme gibi suçlara kolayca yönelebilmektedirler.

Çalışmamız, esrar bağımlılığı ve esrara ilişkin suçların incelenmesinden ibarettir. Bilindiği gibi, esrar fizyolojik bağımlılık değil, psikolojik bağımlılık yaratır. Örnekleme dahil olan hükümlüler arasındaki genel kanı, esrarın alkolden daha az zararlı olduğu ya da hiç zararlı olmadığı şeklindedir.

ARAŞTIRMANIN METODU

Daha önce 51 hükümlü anketinin değerlendirmesinden ibaret olan ön çalışma yayınlanmıştı¹. Bu çalışma sözünü ettiğimiz öh çalışmanın bir devamı niteliğinde olup, Burhaniye Kapalı Cezaevi'nde mevcut 155 hükümlünün cezaevi kayıtlarının incelenmesi ve sosyolojik değerlendirmesini kapsamaktadır. Çalışma grubu (1 hükümlü hariç) genel olarak, esrar kaçakçılığı, kullanım veya satış amacıyla esrar bulundurmak ve esrar kullanmak suçlarından hüküm giyen kişilerden oluşmuştur.

Hükümlülerin cezavi hükümlü anketleri ve dosyalarından doğum yeri ve yılı, suç işleme yaşı, medeni hal, eğitim durumu, işlenen suçun türü, daha önceki sabıka durumu, ailede başka uyuşturucu kullanan olup olmadığı hususları incelenmiştir. Eksik bilgi taşıyan anketler kapsam dışı bırakılmıştır.

(1) Tülin İçli. Uyuşturucu Madde Bağımlıları İle Sosyolojik Bir Çalışma. H.U. Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 1984.

Uyuşturucu Madde Suçları

Çalışmaya dahil olan hükümlülerin 2'si kadın, 153'ü erkektir.

Toplanan verilerin belirtilen değişkenlere göre dağılımları yapılmış, ham sayı ve yüzde olarak oranları, yaş ortalamaları ve standart sapmaları ve bazı değişkenler için ki-kare hesapları yapılmış değişkenler arası ilişki ve önemi test edilmiştir.

Dağılımlarda oranların incelenmesinin bize grubun yapısı ve niteliği hakkında yeterli bilgi vermesi nedeniyle daha detaylı istatistiksel çözümlere gerek duyulmamıştır.

Mesleklerle ilgili sorunun açık uçlu olması nedeniyle cevaplar sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Meslek sınıflaması yapılırken, halı dokuyucusu, elektrikçi, oto tamircisi, ayakkabı imalatçısı zanaatkar sınıfına, kahveci, seyyar satıcı, pazarcı, kuru yemişçi, bakkal, manav esnaf sınıfına, duvarcı ustası, matbaa işçisi vasıflı işçi sınıfına dahil edilmiştir.

Hükümlülerin eğitim durumları ile ilgili veriler tutuklandıkları andaki eğitimlerini yansıtmakta olup, cezaevindeki eğitim süreci kapsam dışı bırakılmaktadır.

Çalışma sonuçları sonuç bölümünde detaylı olarak görüleceği gibi ön çalışmanın sonuçlarıyla aynı paraleldedir. İncelenen değişkenlerin her birinde birbiriyle ilişkili belli gruplarda yığılmalar olması grubun homojen yapısını ortaya koymaktadır.

HÜKÜMLÜLERİN İNCELENEN DEĞİŞKENLER AÇISINDAN GÖRÜNÜMLERİ

Doğum Yeri

Hükümlülerin doğum yerlerine göre dağılımları % 42,3'ünün kasaba, % 29,5'inin de kent doğumlu olduğunu göstermiştir. Grup içinde en düşük orana köy doğumlu olanlar sahiptir. Grubun bir başka ortak özelliği hemen hepsinin yaşantıları boyunca çok az yer değiştirmiş, ya da hiç yer değiştirmemiş olmasıdır. Genellikle tutuklanmadan önceki yaşantılarının tamamını ya da büyük kısmını aynı yerde geçirmiş olan grupta iş veya bir başka nedenle sosyal hareketlilik yok denecek kadar azdır.

TABLO 1 – Hükümlülerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımları

Doğum Yeri	Sayı	Yüzde
3 Büyük kent	24	15.5
Kent	46	29.5
Kasaba	66	42.3
Köy	19	12.2
TOPLAM	155	100

Yaş

Hükümlülerin tutuklandıkları zamanki yaşlarına göre gruplandırılmaları sonucu, yaş ortalamalarının ($\bar{X} = 33$) ve standart sapmalarının ($s = 2.2$) olduğu görülmüştür.

Yaş dağılımı tablosundan görüldüğü gibi, hükümlülerin % 48'i 22–33 yaş grubunda yer almaktadır.

TABLO 2 – Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Sayı	Yüzde
18–21	9	5.88
22–25	27	17.64
26–29	22	14.38
30–33	24	15.68
34–37	21	13.72
38–41	18	11.76
42–45	21	13.72
46–49	5	3.27
50–53	6	3.92
54–57	0	0.00
58–61	1	.65
TOPLAM	153	100

Uyuşturucu Madde Suçları

22–25 yaş grubunun oranı, toplam içinde diğer gruplardan yüksektir. Hükümlülerden % 61.4'ü suç işleme anında 37 yaşın altında bulunmaktaydı. Gene tabloda 45 yaştan itibaren oranlarda belirgin bir azalma görülmektedir. 22 yaşından önce ve 53 yaşından sonra da oranlar çok küçük değerler almaktadır. Hükümlülerden çoğu hüküm giymeden yıllar önce esrar kullanmaya başladıklarını ifade ettikleri dikkate alınacak olursa uyuşturucu bağımlılığında yaş ortalaması daha da düşecektir. Hükümlülerin % 51.63'ü 37.4 ve 28.6 yaşlar arasında yani ortalamadan 2 standart sapma mesafede yer almaktadır.

Medeni Hal :

155 hükümlünün medeni hal dağılımları aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, çoğunluğunun evli ve hiç evlenmemiş kategorilerinde toplandığını göstermiştir.

TABLO 3 – Hükümlülerin Medeni Hale Göre Dağılımı

Medeni Hal	Sayı	Yüzde
Hiç Evlenmemiş	48	31
Evli	94	60.6
Boşanmış	6	3.8
Eşi Ölmüş	7	4.5
TOPLAM	155	100

Grup içinde evlilerin oranı hiç evlenmemiş olanların iki katına yakın bir değere sahiptir. Boşanmış ve eşi ölmüş olanların oranları diğer kategorilerden çok düşüktür. Ön çalışmada da evlilerin oranı hiç evlenmemiş olanların oranından yüksektir. (Evlilerin oranı % 45, hiç evlenmemiş olanların oranı % 41).

Medeni hal açısından yukarıdaki özelliklere sahip olan hükümlülerin % 77'si iki veya daha çok sayıda çocuk sahibidir.

TABLO 4 – Hükümlülerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
Çocuksuz	9	8.4
Tek Çocuklu	15	14.0
Çok Çocuklu	83	77.6
TOPLAM	107	100

Grubun yaş ortalamasına ve ülkemizde özellikle köy ve kasabalarda evlenme yaşının düşüklüğüne bağlı olarak grupta çok çocuklu olanların oranının yüksek çıkması araştırmanın başlarında beklenmekteydi.

Evliliğin ve çok çocuklu olmanın uyuşturucu bağımlılığına muhtemel etkileri sonuç kısmında tartışılacaktır.

Eğitim Durumu

Grup eğitim düzeyleri bakımından incelenince belli kategorilerde yığılmalar olduğu görülmüştür.

TABLO 5 – Hükümlülerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar Olmayan	36	23.2
Okuryazar	76	49.3
İlkokul Mez.	39	25.2
Ortaokul Mez.	3	1.9
Lise Mez.	1	.6
Yüksek Okul Mez.	—	—
TOPLAM	155	100

Uyuşturucu Madde Suçları

Grupla en büyük oran % 49 ile okuryazar olup ilkokul mezunu olmayanlara aittir. İkinci sırada ilkokul mezunları, üçüncü sırada da okuryazar olmayanlar gelmektedir. Eğitim durumları ile ilgili veriler mesleklere ilişkin verilerle birbirlerini destekler mahiyettedir.

Meslekler

Uyuşturucu bağımlılığının mesleklerle ilişkisi bir çok araştırmaya konu olmuştur. Çalışmamızda eğitim durumlarından tahmin edilebileceğı gibi örneklemenin % 27'sinin vasıfsız işçi, % 19,3'ünün de çiftçi olduğı belirlenmiştir. Esnaf grubunda topladığımız (kahveci, seyyar satıcı, hurdacı, mobilyacı gibi) mesleklerin oranı çiftçilerin oranına yakın bir değer almaktadır. Aşağıdaki tabloda görüleceğı gibi, grup içinde memur ve öğrenci olanların oranı çok düşüktür.

TABLO 6 – Hükümlülerin Mesleklere Göre Dağılımı

Meslek Grupları	Sayı	Yüzde
Vasıfsız İşçi	42	27.1
Vasıflı İşçi	16	10.3
Zenaatkar	25	16.1
Çiftçi	30	19.3
Esnaf	29	18.7
Memur	4	2.6
Öğrenci	1	.6
İşsiz	7	4.5
Diğer (Fahiře)	1	.6
TOPLAM	155	100

Hükümlülerin meslek bakımından dağılımı her iki çalışmamızda da çok benzer görünüm arz etmektedir.

Daha Önceki Sabıka Durumu

Çalışma grubundaki 155 hükümlünün daha önceki sabıka kayıtlarının incelenmesi sonucu tüm yaş gruplarında hükümlülerden 35'inin (% 22.6) daha önce herhangi bir suçtan hüküm giymiş olduğu görülmüş, 120 kişinin ise (% 77.4), daha önceye ait sabıka kaydına rastlanmamıştır. İşlenen suçların türlerine göre dağılım yapıldığı zaman, daha önce sabıkalı oldukları belirlenen 35 hükümlünün % 68.6'sının esrar suçundan, % 8.6'sının esrar ve yaralama suçundan, % 2.9'unun esrar ve kumar suçlarından, % 2.9'unun da esrar ve hırsızlık suçlarından sabıkalı oldukları anlaşılmıştır. Hükümlülerin suç işleme yaşı ile başka bir suçtan sabıkalı olup olmamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Uyuşturucu suçu işleme yaşı ile bir başka suçtan sabıkalı olup olmama birbirlerinden $\alpha = .05$ için bağımsızdırlar.

TABLO 7 – Hükümlülerin Sabıka Durumlarına Göre Dağılımı

Sabıka Durumu	Sayı	Yüzde
Sabıkası Var	35	22.5
Sabıkası Yok	120	77.4
TOPLAM	155	100

TABLO 8 – Hükümlülerin İşledikleri Suçun Türüne Göre Dağılımı

İşlenen Suçun Türü	Sayı	Yüzde
Esrar	24	68.6
Yaralama	1	2.9
Trafik	1	2.9
Adam Öldürme	2	5.7
Esrar ve Firar	1	2.9
Esrar ve Hırsızlık	3	8.6
Sarhoşluk	1	2.9
Esrar ve Yaralama	1	2.9
TOPLAM	35	100

Uyuşturucu Madde Suçları

Uyuşturucu suçlarının diğer suç türleriyle ilişkisine tartışma ve sonuç kısmında yer verilecektir.

Araştırmamızda işlenen suçta suç ortağı olup olmadığına ilişkin verilerin değerlendirilmesi suça toplu iştirak olduğunu ortaya çıkarmıştır. 151 hükümlü suçu başkalarıyla birlikte işlemişlerdir. Olayda genellikle suç ortağı sayısı ikiden fazladır.

Esrar kullanmaya başlamada bir öğrenme sürecinin varlığı kabul edilmektedir. Kişi gerek maddenin kullanımını gerekse ondan zevk almayı öğrenmede, gerekse maddenin temini ve ticaretini yapma sürecinde başkalarıyla işbirliği içindedir. Bu özellik uyuşturucuya ilişkin suçları diğer suçlardan ayıran bir özellik olarak sayılabilir.

Uyuşturucu bağımlılarının ailelerinde başka esrar ya da benzeri madde kullanan olup olmadığı araştırması üç kişi hariç diğerlerinin ailelerinde uyuşturucu kullanan olmadığını göstermiştir. Tutuklanmadan önce eroin kullandığı belirlenen bir kişi hariç tutulursa diğerleri daha önce sadece esrar kullandıklarını belirtmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Esrar kullanmaya başlama yaşları farklılıklar göstermekle birlikte, suçtan ötürü grubun tutuklanma yaş ortalaması bu çalışmada 33, ön çalışmada da 33.4 bulunmuştur. Ön çalışmada grubun % 70'den bu çalışmada da grubun % 60'dan fazlası 37 yaşından daha gençtir. Her iki çalışmada da frekansın en yüksek olduğu yaşlar, 22-37 yaşlardır². Uyuşturucuya başlama yaşı ön çalışmamızda da belirttiğimiz gibi yapıya bağlı olarak toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir.

Evlilik kişileri bazı tür sapmış davranışlardan koruyucu bir kurum olarak karşımıza çıkmakla birlikte, esrar kullanımı ve bağımlılığında evlilik kurumunun koruyucu, engelleyici fonksiyonunu pek göremiyoruz. Bağımlıların % 66'sının evli ve % 77.6'sının çok çocuklu olduğunu gördüğümüz bu çalışmada, düzenli

(2) Walter Reckless. *The Crime Problem*. Second Edit. New York, 1955, s. 20.

gelir getiren bir işten yoksun olan kişinin, evliliğinin ve çok sayıda çocuğun getirdiği ekonomik sıkıntıların elverişli çevre şartlarıyla birleşmesi sonucu esrara ve kullanımını devam ettirebilmek için de küçük çapta satıcılığa yönelmesi esrar bağımlılığında temel nedenler arasında sayılabilir.

% 49'unun sadece okuryazar ve % 25'inin ilköğretim mezunu olduğu görülen hükümlüler, eğitim durumlarına bağlı olarak düzenli gelir getiren ve toplumda prestijli işlere sahip değillerdir.

Meslek ve uyuşturucu bağımlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacılar W. Reckless², ev hizmetleri, kişisel hizmetlerde çalışanlar ile tiyatro ve caz mesleği ile ilgili olanların uyuşturucu bağımlılığı konusunda riskli olduklarını savunurken, R. Saka, seyyar satıcılar, hamallar, garsonlar, küçük balıkçılar, kahveciler, arabacılar, şoför, usta ve ayakkabıcıları riskli meslek gruplarından saymıştır³.

Sulhi Dönmezer 1980 yılına ait Emniyet Müdürlüğü İstatistiklerinde uyuşturucu kullanan 3414 kişiden 1661'inin işsiz, 401'inin işçi, 489'unun esnaf ve seyyar satıcı, 437'sinin serbest meslek sahibi, 156'sının çiftçi, 50'sinin memur ve subay, 148'inin ev kadını, 38'inin öğrenci, 24'ünün er ve 10 kişinin de mesleğinin bilinmediğini göstermiştir⁴.

Bell ve Chambers, kronik olarak afyon kullananların çoğunun devamlı bir iş sahibi olmak istemediklerini veya olamadıklarını belirtmiştir⁵.

Narkotik bağımlıların amprik tipolojisini yapan J.W. Schaffer, N. Wegner, T.W. Kinlock ve D.N. Nurco, beş ölçüte göre sekiz bağımlı tipi belirlemişler ve her tip için iş statüsü, hayat tarzı, gelir düzeyini saymışlardır. 460 Erkek bağımlının çoğunun F, D ve A tipinde yer aldığını göstermişlerdir. D grubunda yasal işlere karşı isteksizlik, F grubunda işe istek ve bağlılık orta derecede iken A tipinde işe aşırı bağlılık görülmüştür⁶.

Bizim çalışma sonuçlarımız da meslek grupları açısından Reckless, Bell ve Chambers ve Saka'nın çalışma sonuçları benzerdir. Gerek ön çalışmada gerek-

(2) Walter Reckless. *The Crime Problem*. Second Edit. New York, 1955, s.20

(3) Sulhi Dönmezer. *Kriminoloji*. Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 392.

(4) İbid, s. 392.

(5) John C. Bell and Carl D. Chambers. *The Epidemiology of Opiate Addiction in The U.S.A.* Charles C. Thomas Pub., Illinois, 1970, s. 8.

(6) John W. Schaffer and Norma Wegner, *An Empirical Typology of Narcotic Addicts*. *The International Journal Of Addictions*, 18 (2), 1983, s. 183-194.

Uyuşturucu Madde Suçları

gerekse devamında hükümlülerin çoğu vasıfsız işçi, çiftçi ve küçük esnaf grubundadır. Grupta memur ve öğrenci oranı çok düşüktür. Vasıfsız işçi grubunun içinde de tarım kesiminde çalışanların var olabileceği düşünülürse kırsal kesimden gelenlerin oranı bir miktar daha yükselebilir. Memurlar diğer meslek grupları arasında en düşük orana sahiptir. Düzenli gelir getiren bir işin gerek iş disiplini ile gerekse getirdiği ekonomik rahatlık ile uyuşturucu bağımlılığını bir ölçüde engelleyebileceği tartışmaları burada gündeme getirilebilir.

Uyuşturucuya ilişkin suçlar her ne kadar diğer bazı suç türleriyle birlikte görünseler de, tabiatları itibarıyla diğer suçlardan oldukça farklıdır. Uyuşturucu bağımlılarının hırsızlık, gasp, adam öldürme, yaralama suçlarıyla ilişkisi bu suçlu alt - kültürüne dahil olmaktan ziyade uyuşturucu temini nedeniyle.

Merton uyuşturucu kullananları 'Retreatist' gruba dahil eder. Bu tür kişilerin toplumda mevcut amaçlar ve kurumlaşmış yolları reddettiğini belirtir ⁷.

Çalışma sonuçlarımız hükümlülerden sadece 35'inin sabıkalı olduğunu, sabıkasız olanların da % 83'ünün esrar, esrar ve hırsızlık, kumar, yaralama suçlarından hüküm giymiş olduklarını göstermektedir. Grubumuzdaki hükümlüler bir başka suç alt - kültürünün etkisinde görülmemektedir. Bu uyuşturucu bağımlılarının uyuşturucunun etkisinde suç işlemekten ziyade uyuşturucu elde etmek için suç işledikleri varsayımını doğrular. Buna ek olarak hükümlülerin ailelerinde uyuşturucu kullananlara iki kişi dışında rastlanmaması bağımlılığın alkolizmde olduğu gibi aileden gelen bir eğilim olmadığı kanısını güçlendirmektedir.

Uyuşturucu bağımlılığının doğuştan gelen bir eğilim olduğu tartışmaları yapılmışsa da günümüzde bir varsayım olmaktan öteye gidememiştir. Bu konuda toplumsal nedenlerin önemi bir çok araştırma sonucu ile vurgulanmıştır. Örneğin, Alfred R. Lindesmith uyuşturucu bağımlılığında sosyo - kültürel faktörlerin önemini yıllar önce açıklamış, özellikle afyon türevlerini kullanan kişilerden neden bazılarının bağımlı olurken diğerlerinin olmadığını kişinin içinde yaşadığı kültür çevresinden aldığı etkilere bağlamıştır ⁸.

Bell ve Chambers ise, aynı aile ve komşuluk ortamında yetişen kişilerin sadece bir kısmının bağımlı olmasını bazı şartlara bağlar: 1. maddenin elde edile-

(7) Robert K. Merton. *Social Theory and Social Structure*. The Free Press, New York, 1968, s. 184-212.

(8) Dönmezer. op. cit., s. 390.

bilirliği, 2. kişinin uyuşturucu alt - kültürünün bir parçası oluşu, 3. madde kullanmaya başlamadan önceki şartlar ve faktörler, 4. akıl hastalığı⁹.

Çalışmamızda kişilerin sosyal hareketliliğinin az oluşu arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinin etkisinin güçlü ve devamlı olması sonucunu doğurmuş görünmektedir. Bu çevrede esrar kullanımı söz konusu olunca da kişinin uyuşturucuya yönelmesi daha kolay olabilmektedir.

Ön çalışmamızda kişilerin esrarı genellikle yalnız kullanmayı tercih ettiklerini belirtmiştik. Buna rağmen esrarın kullanımının bir öğrenme sürecini gerektirdiğini biliyoruz. Öğrenilmiş davranışlar kategorisinde sayılan bu davranış başlangıçta da olsa kişilerin uyuşturucu alt - kültürüne girdiklerini göstermektedir¹⁰.

Uyuşturucu bağımlılığında suçlu arkadaş grubunun etkisi üzerinde duran araştırmacılardan Robert F. Meier, Steven R. Burkett ve Carol A. Hickman'ın çalışma sonuçları marihuana kullanımı ile marihuana kullanan arkadaş sayısı arasında pozitif bir korelasyon olduğunu ortaya çıkarmıştır¹¹.

Aynı sonuca Steven R. Burkett ve Eric Jensen'da varmışlardır¹². Bu çalışmalarda arkadaş grubunun etkisi önemli bir faktör olarak belirlemekle birlikte, adolesan dönemindeki arkadaşlıkların genelde kısa süreli ve değişken karakterde olması bu etkiyi uzun vadede tartışılabilir hale getirebilir.

Araştırmamızla ilgili veriler değerlendirilirken cezaevindeki hükümlülerin çoğunun küçük çapta satıcı ve bağımlı oldukları hususu unutulmamalıdır. Büyük çapta uyuşturucu imali, satışı ve kaçakçılığı ile hükümlü bir grup eğitim düzeyi, yaş, medeni hal ve mükerrer suçluluk hususlarında farklı görünüm verebilirler.

(9) Bell and Chambers, op. cit., s. 19.

(10) Ronald R. Akers and M.D. Krohn. Social Learning and Deviant Behavior Ame. Socio. Review. Vol: 44, August, 1979, s. 636-655.

(11) Robert F. Meier, S.R. Burkett and C. A. Hickman. Sanctions, Peers and Deviance: Preliminary Models of A Social Control Process. The Sociological Quarterly, 25 (Winter), 1984, pp. 67-81.

(12) Steven R. Burkett and Eric Jensen. Conventional Ties Peer Influence and The Fear of Apprehension: A Study of Adolescent Marihuana Use. Sociological Quarterly, 16: pp. 523-33.

Uyuşturucu Madde Suçları

Çalıştığımız gruba tek tek soru kağıdı uygulanamadığı için, hükümlülerin başlangıçta satıcı mı yoksa içici mi olduklarının açıklığa kavuşturulması mümkün olmadı. Bu konunun detaylı incelenmesinin de kişileri uyuşturucuya iten nedenlerin belirlenmesinde yararı olacağı kanısındayız.

Çalışmamız, suç işleme yaşı, eğitim düzeyi, medeni hal, meslekler ve daha önceki suçlu davranışlar açısından belirgin ortak özelliklere sahip bir grubun esrara ilişkin suça iştirak ettiğini ortaya koymuştur.

KAYNAKLAR

- Akers, Ronald and Marvin D. Krohn Social Learning and Deviant Behavior. A Specific Test of A General Theory. *Ame. Socio. Review.* August 1979, vol. 44.
- Bell, John C. and Cari. D. Chambers *The Epidemiology of Opiate Addiction in The U.S.A.* Charles C. Thomas Pub., İllinois, 1970.
- Blalock, Hubert M. *Social Statistics.* Mc Graw - Hill Book Comp., New York, 1972.
- Burkett, Steven R. and Eric Jensen Conventional Ties Peer Influence and The Fear of Apprehension: A Study of Adolescent Marihuana Use. *Socio. Qua.* 16, 1983.
- Dönmezer, Sulhi. *Kriminoloji.* Filiz Kitabevi. İstanbul, 1984.
- İçli, Tülin. Uyuşturucu Bağımlıları ile Sosyolojik Bir Çalışma. *Hacettepe Uni. Edebiyat Fak. Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 2 1984.
- Meier, Robert F. S.R. Burkett and C.A. Hickman Sanctions, Peers and Deviance: Preliminary Model of A Social Control Process. *The Socio. Qua.* 25 (Winter, 1984.
- Merton, Robert K. *Social Theory and Social Structure.* The Free Press, New York, 1968.
- Reless, Walter. *The Crime Problem.* Second Edit., New York, 1955.
- Schaffer, John W., Norma Wegner, Timothy W. Kinlock and David N. Nurco An Empirical Typology of Narcotics Addicts. *The International Journal of The Addiction.* 18 (2), 1983.